

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1244861/2

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב שלמה שפירא, הרב אברהם שינדלר, הרב ציון לודאילוז

המערער: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד ברק בן אבי)

נגד

המשיבה: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד אבי גפן)

הנדון: תנאי מתן צו הרחקה ללא דיון ובדן יחיד, מגבלותיו ובטלותו אם סטה מהן

פסק דין

א. לפנינו ערעור על החלטות בית הדין האזורי שבמסגרתם הוצא כנגד המערער צו הרחקה מהבית שבו מתגוררת המשיבה (אשת המערער) עם ילדיהם המשותפים.

הערעור במקורו הוגש ביום ט' במרחשוון תש"ף (7.11.19) כנגד החלטת בית הדין האזורי מתאריך ל' בתשרי תש"ף (29.10.19) שבמסגרתו הוצא צו הרחקה כנגד המערער מ'ביתו', החלטה שלכאורה אמורה הייתה להאריך את צו ההרחקה הזמני שניתן בתאריך י"א בתשרי תש"ף (10.10.19).

לדברי המערער צו ההרחקה שניתן בי"א בתשרי תש"ף (10.10.19) ניתן כסעד זמני בשל אירוע (משיכת השיער) שהתרחש ביום י"ח באייר תשע"ט (23.5.19).

הצו שניתן ביום ל' בתשרי תש"ף (29.10.19) האריך את הצו מיום י"א בתשרי תש"ף (10.10.19) עד ליום י"ט במרחשוון תש"ף (17.11.19) שבו היה אמור להתקיים דיון במעמד הצדדים.

כנגד שתי החלטות הנ"ל טוען המערער: האירוע המדובר (משיכת השערות) המהווה בסיס לצו ההרחקה אירע ביום י"ח באייר תשע"ט (23.5.19), בעקבותיו ניתן צו הרחקה שהוארך כמה פעמים בבית המשפט לענייני משפחה עד שבדיון האחרון שנערך בבית המשפט ביום ד' באלול תשע"ט (4.9.19) ניתן צו הרחקה נוסף המאריך מצד אחד את ההרחקה למשך שלושים יום נוספים, אך מוסיף קביעה חד-משמעית, מנגד, שלאחר מכן לא יוארך הצו בשל האירוע המסוים הזה ומשכך לא תהיה מניעה למערער לחזור לביתו.

לאור האמור, טוען המערער, אין לבית הדין סמכות לדון באותה בקשה ממש ועל סמך אותה עילה (משיכת השערות), וליתן החלטה שסותרת החלטה של ערכאת שיפוט אחרת.

המערער פתח תיק נוסף, וחזר על בקשתו ביום ב' באדר תש"ף (27.2.20), בתיק זה חזר והוגש הערעור הראשון ולא נוספו למושא הערעור החלטות המשך נוספות, אף שניתנו החלטות דומות המאריכות את הצו מזמן לזמן, עד מועד זה, כפי שיתבאר.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הצדדים הופיעו לפנינו, טענו טענותיהם והציגו חלק מהחלטות בית הדין שניתנו אחרי הגשת הערעור, אך חלק מההחלטות לא הוצגו, ולפיכך הוצרכנו לעיין היטב בחומר שבתיק כדי להבהיר את התמונה וכדי שניתן החלטה מושכלת.

טענת הבעל היא שלבית הדין לא הייתה סמכות להוציא צו בעקבות אירוע משיכת השערות. לעומתו טוענת המשיבה שהצו כלל לא ניתן בגין אירוע זה. לדבריה, מכיוון שהיא ששכרה את הבית עתה לבדה, לפיכך הוצא צו האוסר על הבעל להיכנס לביתה, בית שלבעל אין זכויות בו. יש לציין שבפרוטוקול הדיון בבית המשפט מיום ד' באלול תשע"ט (4.9.19) נאמר כי לאחר שהשופטת הודיעה לצדדים שהצו לא יוארך שוב אמרה האישה שאם לא יוארך צו ההגנה היא תשכור את הדירה לבדה. ולפי החוזה שהוצג בפנינו אכן כך עשתה.

ב. לפני שנבאר את העולה להלכה ולמעשה בערעור שלפנינו נקדים תחילה את אופן התנהלות רשות שיפוטית ככלל ובית הדין בפרט בבואם לפעול על פי החוק למניעת אלימות במשפחה, תשנ"א – 1991, והתקנות למניעת אלימות במשפחה (סדרי דין בבתי דין רבניים), תשנ"ט – 1999, ובבואם להוציא צו הגנה. הדברים מתאימים ונכונים גם לגבי ביצוע חוק מניעת הטרדה מאיימת, תשס"ב – 2001. נבהיר גם שלבית הדין סמכות להוציא צו הרחקה בתיק צוויים אחרים, כשמוגשת תביעה להרחיק מאן שהוא מרכוש התובע. צו זה לא ניתן במסגרת החוקים הנזכרים, וכפי שיתברר הכללים להוצאת צו זה יהיו שונים.

יש להעיר שנושא זה הורחב ובואר היטב בדבריו של הגר"א הישריק בפסק דין של בית הדין הגדול (שעליו חתום גם אחד הדיינים החתומים מטה) בתיק 1163393/1, מכיוון שפסק דין זה הוא חלק מהתשתית לערעור – חלק ממסקנותיו נטענו בערכאה קמא, אך לא הייתה התייחסות אליהם בהחלטות בית הדין – חובתנו להבהיר את עמדתנו הן לגבי הקביעות שנקבעו בפסק דין זה, והן לגבי התנהלות בית הדין בבואו לעסוק בעניין זה ככלל והשלכתם לערעור דנן בפרט.

סעיפי החוק הרלוונטיים לעניינינו הם כדלהלן:

2(א) בית המשפט רשאי לתת צו האוסר על אדם לעשות את אלה כולם או מקצתם או לקבוע להם תנאים (להלן – צו הגנה):

(1) להיכנס לדירה בה מתגורר בן משפחתו או להימצא בתחום מרחק מסויים מאותה דירה, והוא אף אם יש לו זכות כלשהי בה;

(2) להטריד את בן משפחתו בכל דרך ובכל מקום;

(3) לפעול בכל דרך המונעת או המקשה על שימוש בנכס המשמש כדין את בן משפחתו, והוא אף אם יש לו זכות כלשהי בנכס [...]

3. לבקשת בן משפחה, היועץ המשפטי לממשלה או נציגו, תובע משטרתי או עובד סוציאלי שהתמנה על פי חוק הנוער (טיפול והשגחה), התש"ך – 1960 או על פי חוק ההגנה על חוסים, התשכ"ו – 1966, רשאי בית המשפט לתת צו הגנה מפני אדם אם ראה כי נתקיים אחד מאלה:

(1) בסמוך לפני הגשת הבקשה נהג באלימות בבן משפחתו, ביצע בו עבירת מין או כלא אותו שלא כדין;

(2) התנהגותו נותנת בסיס סביר להניח כי הוא מהווה סכנה גופנית ממשית לבן משפחתו או שהוא עלול לבצע בו עבירת מין;

(3) התעלל בבן משפחתו התעללות נפשית מתמשכת, או התנהג באופן שאינו מאפשר לבן משפחתו ניהול סביר ותקיין של חייו;

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

4(א) בית המשפט רשאי לתת צו הגנה במעמד צד אחד; ניתן צו במעמד צד אחד יתקיים הדיון בנוכחות שני הצדדים בהקדם האפשרי ולא יאוחר משבעה ימים מיום מתן הצו.

5(א) תוקפו של צו הגנה לא יעלה על שלושה חדשים; בית המשפט רשאי להאריך את תקפו של הצו מפעם לפעם, ובלבד שהתקופה הכוללת לא תעלה על ששה חדשים; ואולם, מנימוקים מיוחדים שיפורטו בהחלטתו, רשאי הוא להאריך את תוקפו של הצו לתקופה כוללת שלא תעלה על שנה אחת וכן, מנימוקים מיוחדים כאמור, רשאי בית המשפט להאריך את תוקפו של צו הגנה לתקופה כוללת שלא תעלה על שנה אחת נוספת.

לכשנמצא את הדברים:

סעיף 2 לחוק קובע שרשות שיפוטית רשאית להוציא צו הגנה הגורם להרחקת אדם מבן משפחתו ואף במקום שיש לו זכות בנכס והדבר פוגע בזכויותיו (ס"ק (1) ר(3));

סעיף 3 לחוק קובע שהוצאת צו ההגנה תיעשה בסמוך לאירוע אלימות או אירוע אחר המצריך הוצאת הצו;

סעיף 4 לחוק קובע שהרשות השיפוטית תוכל להוציא צו אף במעמד צד אחד אך חובתה לקבוע מועד לדיון בהקדם אפשרי ולא יאוחר משבעה ימים מיום מתן הצו;

וסעיף 5(א) קובע שצו ההגנה יינתן לכל היותר למשך זמן של שלושה חודשים, תינתן אפשרות הארכה של עד שישה חודשים, ובתנאים מסוימים אפילו עד שנה ובלבד שיירשמו נימוקים מיוחדים בהחלטה להאריך את הצו לתקופה של מעל שישה חודשים. כמו כן תינתן אפשרות הארכה לשנה נוספת, אך גם זאת מנימוקים מיוחדים שיירשמו. בכל מקרה צו הגנה הוא לעולם צו זמני שאפשר להוציאו בגין אירוע מסוים ולכל היותר ניתן להאריכו עד שנה ממועד האירוע.

ג. חוק זה הוא חוק יוצא דופן במהותו.

צו הגנה המרחיק אדם מביתו ומונע ממנו את השימוש ברכושו (וברוב המקרים – בעיקר רכוש) – יש בו פגיעה ישירה בזכות הקניין של האדם והוא כפעולה של נטילת ממנו של האדם ממנו. מלבד זאת הדבר מצריך את האדם למצוא מקום להתגורר בו, דבר הכרוך פעמים רבות בהוצאה ממונית.

מלבד האמור יש בהוצאת צו הגנה כנגד אדם והרחקתו מביתו משום פגיעה מהותית במעמדו, כבודו וחירותו. סילוקו של אדם מביתו בחסות החוק גורם לביושו, והדברים נכונים אף אם סולק ממקום אחר שאינו ממונו. העלבון הצורב והבושה שנושא בתוכו צו הגנה מהווים פגיעה ללא תקדים, במקרים רבים הוצאת צו שכזה גורמת להרס הבית ללא תקנה. הדבר מטיל על המורחק לפעמים אות קין, אף אחרי שהצו בוטל. בתיק אחר שנידון לפנינו בימים אלו דרש המערער לבטל את צו ההגנה באופן מוחלט ולקבוע שהצו ניתן שלא כדין מפני שדבר זה עלול לפגוע בו בעתיד, ומטעם זה סירב אף להוצאת צו הגנה הדדי.

מכיוון שפגיעתו של צו זה היא פגיעה רעה, לפיכך הטיל המחוקק הגבלות רבות על דרכי הוצאתו והארכתו. עם זאת מטרתו של חוק זה היא מטרתה על חשובה מאין כמותה והיא תקנת הציבור. לפיכך ראוי היה לסטות בחוק זה מדרך המלך, הנוהגת בדרך כלל בעניינים שבין אדם לחברו.

להלן חלק מדברי ההסבר למטרה של חוק זה, כפי שנכתבו בעת הנחתו על שולחן הכנסת:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בדו"ח הוועדה בנושא אלימות במשפחה בראשותה של המשנה ליועץ המשפטי לממשלה, הגב' יהודית קרפ, שהתפרסם באוקטובר 1989 נקבע כי תופעת האלימות בין בני זוג היא תופעה חברתית רב-ענפית שממדיה רחבים הרבה מביטוייה הגלויים [...] מצוקתם של נשים וילדים הסובלים מהכאות והתעללות בתוך המשפחות קשה שבעתיים בשל הבושה, רגשות האשם ותחושת חוסר המוצא המתלווים להם, ויד המדינה קצרה מלהושיע.

הצעת החוק המצורפת בזאת נועדה להקל על מצוקתם של נשים וילדים הנמקים תחת ידו הקשה של בן משפחה אלים. ההצעה שוועדת קרפ אימצה את עקרונותיה נועדה לאפשר לבית המשפט להרחיק בן משפחה אלים מבני משפחתו הסובלים מהתנהגותו האלימה הן בבית המשפחה והן במקומות העבודה, והלימודים בהם שוהים בני המשפחה [...] בית המשפט יהיה רשאי, לצורך הרחקת בן משפחה אלים, לסטות מדיני הראיות הרגילים כדי לקבל עדויות של בני משפחה נגד בן משפחה האלים.

בדו"ח ועדת קרפ מצוין כי ההתייחסות לתופעת האלימות במשפחה התאפיינה ב'קשר של שתיקה'. הגיע הזמן לשבור את קשר השתיקה, להושיט סיוע למי שביתם הוא עבורם גיהנום פרטי ומתמשך.

דברים כעין אלו נקבעו גם בסעיפי חוק מניעת הטרדה מאיימת, תשס"ב – 2001, הדומה במהותו לחוק למניעת אלימות במשפחה אלא שבו מדובר באלימות נפשית (אלימות שלפעמים היא קשה מאלימות גופנית):

1. מטרת חוק זה היא להגן על אדם מפני פגיעה בשלוות חייו, בפרטיותו, בחירותו או בגופו, בידי אדם אחר שנקט נגדו הטרדה מאיימת או שפגע בגופו.

2(א) הטרדה מאיימת היא הטרדתו של אדם בידי אחר בכל דרך שהיא או נקיטת איומים כלפיו, בנסיבות הנותנות בסיס סביר להניח כי המטריד או המאיים עלול לשוב ולפגוע בשלוות חייו, בפרטיותו או בחירותו של האדם או כי הוא עלול לפגוע בגופו.

אין ספק שבמקרים לא מועטים הוצאת צו ההגנה היא עניין הגובל בפיקוח נפש, ועל כל פנים אין ספק שחוקים אלו הם תקנת הציבור. גדרם (ההלכתי) כתקנות הקהל שנקבעות על ידי מנהיגי הציבור – זהו גדרם של חוקים אלו שקבעה הכנסת, חוקים הנצרכים ליישובו של עולם וכדי לאפשר חיים נורמליים וסבירים לאדם מאוים. חוקים אלו אינם נובעים מהשקפת עולם ובנויים עליה, אלא עיקרם לאפשר החיים התקינים בחברה. מכיוון שחוק זה הוא בכלל תקנות הקהל יש לפעול בו כפי שהורה המחוקק, שהוא נציג הקהל ועדיף מ'שבעה טובי העיר', ובאופן שהדבר יבוא באופן מתוקן ביותר.

כאמור הפעלת חוקים אלו נוטה מדרך המלך והיא יוצאת דופן, מפני שמהותם לתקן מקרים יוצאי דופן. עם זאת חובה על הרשות השיפוטית המפעילה חוקים אלו לפעול במיתון ובשיקול דעת ולמנוע פגיעה מעל הנצרך, בין לעניין עצם הפגיעה בין לעניין צמצומה ובעיקר לעניין הפיקוח עליה. משכך סייג המחוקק וקבע כללים ברורים איך תנהג הרשות השיפוטית בבואה להטיל הגבלה על האדם הגבלה שללא ספק פוגעת בו.

החוק שכאמור הוא תקנת הקהל הוא חוק אזרחי, חוק שמטרתו לתת עזרה ראשונה ודחופה למעשי קיצון. סרבול ההליכים בהוצאת צו הגנה יכול להביא לפעמים לריקונו מתוכן, ולכן נצרכת גם גמישות בהפעלתו, תוך קביעת הגבלות שימנעו פגיעת יתר. המחוקק לא קבע את

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הפורום שידון בו, אך אין ספק שבערכאה האזרחית שופט יחיד דן בדבר. משכך אין מניעה חוקית אזרחית עקרונית שהדבר יידון בפני דין יחיד.

כמו כן לכאורה אין מניעה הלכתית שדין יחיד ידון בהרחקה של פוגע מהנפגע שהרי החוק אינו מדבר בעניין שנפסק בגמרא ובשולחן ערוך, חוק זה שהוא תקנת הציבור נותן מענה לשוועה הבאה מן הציבור, שעיקרה הצלת רדוף מיד רודפו, ולפיכך יש להשתדל להסיר את הסייגים לשימוש בו. ולהקל על הנוקמים לקבל הסיוע הנצרך להם. וכעין שמצינו בגמרא (מכות י, ב) לגבי רוצח בשוגג מדכתיב "תכין לך הדרך" – "עשה לך הכנה לדרך", עיין שם כמה טענות שהוצרכו לעשות כדי להקל על הצלת הרוצח בשגגה, לאפשר לו להגיע לעיר מקלטו, ואין כאן מקומן.

אומנם כפי שיתבאר במקרים רבים יש לדבר השלכה ממונית, המצריכה התנהלות לפי דיני חושן משפט.

ד. המחוקק כאמור לא הגדיר מיהו המותב שידון בדברים אלו. עם זאת כאמור לעיל, בפסק דינו הנזכר של ידידנו הגר"א הישיריק נקבע שהדיונים וההחלטות בעניין זה צריכים להיערך במוחב של שלושה וזו לשונו:

גם מההיבט החוקי אזרחי נראה כי יש צורך בשלושה דיינים.

בסעיף 8(ה) לחוק הדיינים, תשט"ו – 1955, נקבע:

בית דין רבני אזרחי ידון בשלושה; ואולם בעניין מהעניינים הבאים שקבע השר בתקנות בהסכמת נשיא בית הדין הרבני הגדול [...] הוא ידון בדין אחד [...]

(1) עניינים שלא על ריב;

(2) צווים לעיקול נכסים או לעיכוב יציאה מהארץ;

(3) כל ענין שבעלי הדין הסכימו עליו שיידון בדין אחד;

(4) עניני סדר ומינהל;

(5) עניינים הנדונים במעמד צד אחד.

הנוגעים לעניינינו הם ס"ק (2) וס"ק (5).

בס"ק (2) אוזכרו רק צווי עיקול או צווי עיכוב יציאה היכולים לידון ביחיד, לא נזכרו כלל צווי הגנה וצווי הרחקה. הווי אומר: אלו חייבים הרכב של שלושה. גם מס"ק (5) עולה כי רק בשלב שבו נדון הדבר במעמד צד אחד יכול הדבר לידון בדין יחיד. מאחר שכבר ביררנו כי על פי הנאמר בחוק רק צו ההגנה הראשוני בלבד המשמש סעד דחוף וכ'עזרה ראשונה' נדון במעמד צד אחד אך חובה לאתר מכן לקיים בתוך שבועה ימים דיון במעמד שני הצדדים, כלומר נדרש דיון רגיל ככל דיון אחר של בית הדין הרבני, ממילא יש צורך בשלושה דיינים [...]

הדברים מבוארים יותר בתקנות למניעת אלימות במשפחה (סדרי דין בבתי דין רבניים), תשנ"ט – 1999.

סעיף 8 לתקנות אלה קובע: "בקשה למתן צו במעמד צד אחד, יכול שתידון לפני דין יחיד." כלומר: ככל שמדובר בשלב הראשוני של הוצאת צו ההגנה במעמד צד אחד, והדבר נדון כסעד דחוף, אזי יכול שהדבר יידון בדין יחיד. אך לגבי כל ההליך הרגיל של הוצאת צו ההגנה מבואר באותן תקנות באורך

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שיש צורך בדיון במעמד שני הצדדים וברור שיש צורך ב'בית דין' שהגדרתו בחוק היא שלושה דיינים.

אין ספק שהצורך לקבוע את סעיף 8 לתקנות, המורה שהבקשה למתן צו במעמד צד אחד – יכולה שתידון בפני דיון יחיד, מורה שללא סעיף זה העניין היה צריך להיות נידון בשלושה, ועל כל פנים לכתחילה.

הן אמת: חוק הדיינים נחקק שנים רבות לפני שנחקק החוק למניעת אלימות במשפחה, ומשכך אולי אין ראייה ממה שלא הוזכר הדבר במפורש בכלל הצווים שניתן להוציא בדיון אחד. ואף אם נקבל למה שהוכיח הגר"א הישיריק מהעניינים המוזכרים בסעיף 8(ה) לחוק הדיינים, שהוזכרו פורטו והורחבו גם בתקנות הדיינים (עניינים שניתן לדון עליהם בדיון אחד), תש"ן – 1990, ומשכך את שהסיק שאין אפשרות שצו הגנה ידון בדיון אחד, מנגד יש לומר שיש אפשרות לערוך דיון בצו הגנה בדיון אחד לפי מה שקובע סעיף 8(ה1) לחוק שזו לשונו:

בבית הדין הרבני הגדול ובבית הדין הרבני האזורי, במשפטים בהם הוא דן בשלושה, תהא ליושב ראש בית הדין, על אף האמור בסעיפים קטנים (ב) ו(ה), הסמכות לדון לבדו בבקשות לצווי ביניים, לצווים זמניים ולהחלטות ביניים אחרות, וכן בענייני סדר ומינהל, ורשאי הוא להסמיך לדון בעניינים כאמור חבר אחר של בית הדין.

הרי שמעבר לדברים המנויים בסעיף 8(ה) יש רשות ליושב ראש המותב או למי שאותו הסמיך לדון בצווים זמניים אף בדברים שבית הדין דן בשלושה.

והנה לפי מה שכתבנו צו הגנה הוא צו זמני במהותו, שהרי סעיף 5 לחוק קוצב את הזמנים שלגביהם ניתן להוציא את צו ההגנה, כאמור: בתחילה עד שלושה חודשים ואחרי כן ניתן להאריכו עד שנתיים לכל היותר, משכך צו זה לעולם הוא צו זמני. ומשכך על כל פנים חוקית אין מניעה שצו ההגנה יידון לפני האב"ד לבדו או לפני מי שמינה, אף שהדבר צריך להיות נידון לכתחילה בפני שלושה.

ואם תאמר: אם כנים אנחנו בדיוקנו, ויש אפשרות לדון בצו הזמני בדיון אחד, מדוע נצרך לקבוע בתקנות החוק למניעת אלימות במשפחה את סעיף 8 הקובע שבבקשה למתן צו במעמד צד אחד אפשר שתידון ביחיד, סעיף שמשמעותו שדווקא בצו שניתן במעמד צד אחד, היינו בדיון הראשון, די ביחיד, ולא בדיונים שלאחריו הנידונים במעמד שני הצדדים, דאז בעינן שלושה? והלוא לכאורה הדיונים שנערכים לצורך מתן צו הגנה הם תמיד על צו זמני, וגם הם יכולים להיות נידונים ביחיד?

איברא יש לומר ששונה הוצאת הצו במעמד צד אחד בדיון הראשוני, ששם רשאי הדיין להוציאו ביחיד לכתחילה וזוהי ברירת המחדל. מה שאין כן בשאר הדיונים: ברירת המחדל, וההתנהלות הראשונית תהיה דיון בשלושה והוצאת הצו בשלושה, אלא שעם זאת יש סמכות לאב"ד או למי שמינה רשות להוציא את הצו הזמני ביחיד. וכפי שביארנו.

העולה מהאמור: אף שבית הדין צריך לדון לכתחילה בשלושה, חוץ מבעניינים שניתן לדון בהם בדין יחיד וכפי שפורטו בחוק ובתקנות הדיינים. מיהו בעניין זה של צו הגנה, שהוא תמיד צו זמני, יש רשות על פי חוק ליושב ראש המותב או למי שאותו מינה לסטות מדרך המלך, לדון בדין יחיד ולהוציא צו בעקבות זה בדיון יחיד.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ה. והנה הגר"א הישיריק בפסק דינו הנ"ל, אחרי שהעלה שמבחינה חוקית אין דיין רשאי להוציא צו הגנה בדין יחיד מן הדין השני ואילך, כתב שאין הוא יכול לעשות כן גם מצד ההלכה, שהרי העניין צריך להיות נידון בשלושה מפני שיש בו דיני ממונות.

דברים אלו אמורים בהוצאת צו הגנה הגורמת לפגיעה בזכויות הממוניות, דבר המתאפשר לפי סעיף 2(א)(1) ר(3) לחוק. בהרחקת אדם מבית השייך לו יש עניין ממוני המצריך להיות נידון בשלושה, הדברים אמורים בבית השייך לצדדים, אך הדברים נוגעים גם לגבי דירה שכורה, אם שכורה שני הצדדים, שלשניהם בעלות על זכות המגורים. ויש לדון בדבר אף אם שכרה אחד מהם בין שהבעל שכר דירה והעמידה לשימוש האישה כחובתו במדור, ובין איפכא, שלאישה דירה או שהאישה שכרה דירה בממונה, שבזה יש לבחון ולבדוק אם אין לבעל זכות מגורים בדירה, שכיוון ש"שכירות ליומא ממכר הוא", יכול להיות שיש לו זכויות מדין פירות נכסי מלוג. משכך עניין זה של הרחקת אחד הצדדים ממקום מגוריהם כרוכה בדרך כלל בדיני ממונות הצריכים להיות נידונים בשלושה.

אומנם לכאורה הדבר צריך עיון, דאי נימא שעניין הרחקת אדם מביתו – אף שעיקרה הצלת בן זוגו – עדיין יש בה דררא דממונות, כיוון שהיא מונעת ממנו שימוש ברכושו ומצריכתו להוציא ממון, איך נוכל להתנהג כפי שקובע סעיף 8 לתקנות מניעת אלימות במשפחה, שהדין הראשון שיערך במעמד צד אחד (שגם זה לכאורה שלא כשורת ההלכה דבעינן שידון בפני בעל דין), יוכל להתקיים בדין יחיד? מי העניק לו הסמכות להפקיע ממונו של אדם? ואי נימא שאין בדבר משום דין בדיני ממונות מדוע לא יעשו כן גם בדיני ההמשך?

אכן נראה לומר שוודאי מעיקר הדין מכיוון שיש בהוצאת צו הגנה המוציאה את האדם מרכושו דיני ממונות, הדבר צריך להיות נידון בשלושה. עם זאת מהותו של חוק זה הוא תקנת הקהל להציל עשוק מיד עושקו ורודף מיד רודפו, והמתחוקק שמייצג את הקהל קבע שהדבר ניתן להיעשות אף לפני דיין יחיד, ועל כל פנים ודאי בדין הראשון שנעשה בפני צד אחד, שמפני הדחיפות ייתרו את נוכחות הצד השני והוא הדין גם שהתירו לדונו ביחיד.

ומעתה צריכים אנו לומר: בשלמא בדין הראשון שהדבר מוגש לפנינו ונצרכת 'עזרה ראשונה', ידון בו דיין יחיד ואף שלא בפני הנידון יוציא את צו ההגנה. אומנם את הדין הבא, שנקבע כפי קביעת המחוקק תוך שבעה ימים ממתן הצו ובפני שני הצדדים, יש לקבוע לכתחילה לפני שלושה, מפני שיש בדבר משום דיני ממונות ו"דיני ממונות בשלושה", ומעיקר דינא דגמרא בית הדין מזמין אדם להתייצב לפניו אף מיידית. אך אם אי אפשר לקבוע דיון בתוך שבעה ימים לפני שלושה, ומפני שגם הארכת הצו וההגנה על הצד הנפגע היא על פי תקנת הקהל, בזה יחזור הדין לקמייתא, שמשום תקנת הקהל גם דיין יחיד יוכל לדון, והדבר ניתן להיעשות על פי חוק על ידי יושב ראש המותב או מי שאותו מינה.

ומעתה אין ספק שהארכת צו הגנה צריכה שתיעשה בשלושה דיינים דווקא מפני שיש בה דיני ממונות, אומנם אם אין אפשרות לכנס שלושה דיינים לדיון להארכת צו ההגנה יוכל גם דיין יחיד לתת החלטתו, דזו הייתה תקנת הקהל, להוציא צוים דחופים הפוגעים בקניינו של אדם אף בדין יחיד, כמו שנוהג בית המשפט לכתחילה הוא הדין בבית הדין בדיעבד, כשיש דחיפות בדבר ואם הדבר יצטרך להיעשות בשלושה הוא לא ייעשה. כן נראה לי פשוט.

והנה מכיוון שמעיקר הדין דיון זה צריך להיות בשלושה, אין לבטל הדין בשלושה ולהסתמך על תקנת הקהל, אלא אם יש צורך מיוחד היוצא מגדר הרגיל. עצם הקביעה של סעיף 8 לתקנות שדווקא בדין במעמד צד אחד אפשר לדון בדין יחיד מורה שאף מתקן התקנות – שוודאי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תיקנן בהתייעצות עם נשיא בית הדין הגדול, ומסתבר שגם עם חבר דייני בית הדין הגדול, שהרי אלו תקנות לבתי הדין – קבע זאת כנוהל רק בבקשה דחופה המוגשת לבית הדין עם קרות האירוע, ובמצב שכזה הרבה פעמים קשה למצוא הרכב בית דין על אתר. אומנם הדין השני, שאמור להיקבע לתוך שבעה ימים, אמור להתנהל כעיקר דין תורה, לפני שלושה.

אין ספק שעומס המוטל על בית הדין או חריגה מהשעות שנקבעו לעבודת בית הדין אינם יכולים לשמש תירוץ וסיבה לנטות מדין תורה ולהסתמך על האפשרות שאפשר המחוקק. אפשרות שכזו תהיה בדרך כלל בתקופת פגרה או בשל כל סיבה שאינה מאפשרת לכנס את הרכב בית הדין, אך בימי עבודת בית הדין חובה על הרכב בית הדין להתכנס בשלושה לדון בהארכת צו ההגנה, כפי שקבעה התורה.

לדעתנו אף במקום שבית הדין מחליט לדון בעניין זה שלא בשלושה ועל פי תקנות הקהל וכפי שמאפשר חוק הדיינים ליושב ראש המותב או למי שאותו מינה, על הקובע דיון ביחיד לרשום נימוקיו בכתב מדוע החליט לנטות מעיקר הדין ולדון ביחיד את מה שדין התורה מצריך לדון בשלושה.

לאור האמור יש לקבוע שלכתחילה יש לקבוע את הדיון בעניין הארכת צו ההגבלה לפני הרכבו המלא של בית הדין. אומנם במקום שאין אפשרות לכנס את הרכבו המלא של בית הדין, ויש חשש לביטול צו ההגבלה, דבר שיכול להביא לנזק בלתי הפיך למי שהוצא צו ההגנה להגנתו – במקרה שכזה יוכל גם דיון יחיד להוציא צו הגבלה המאריך את הצו הקודם. וכפי שכתבנו ראוי שהדברים יירשמו, ולו גם מפני בחינה אמיתית של העניין, אם אכן יש צורך דחוף לנטות מדין תורה.

ו. והנה הדברים הנזכרים הם במקרה שבית הדין דן על פי החוק למניעת אלימות במשפחה ועל פי החוק למניעת הטרדה מאיימת, שבהם התיר המחוקק לפגוע בקניינו של אדם ובכבודו, ולכן הטיל המחוקק את הסייגים המחמירים, שצו זה יהיה זמני ושייקבע דיון דחוף בפני הצדדים. לכן גם התנה המחוקק את הוצאת צו ההגנה בהיותה סמוך לאירוע ועד זמן מסוים אחריו.

אומנם בהוצאת צו הרחקה שלא במסגרת חוקים אלו, כמבוקש צו הרחקה לאדם אחר מממונו של המבקש – בזה לא קבע המחוקק דרישה לקביעת מועד דחוף תוך שבעה ימים, במקרה כזה גם לא נקבעה הגבלה לזמן תחולתו של הצו. במקרים שכאלו, שאין פגיעה בממונו של אדם אין מניעה גם מצד ההלכה שדיין יחיד ידון בבקשה, שהרי הדבר נמנה בכלל הדברים שמצד ההלכה ניתן לדון בהם בדיין אחד.

ומעתה, בהוצאת צו הרחקה לצד אחד מנכס השייך לאחר: אם ברור שאין לו זכויות ממוניות, אין מניעה שידון בדיין אחד, כגון במקרים שלבעל שתי דירות ואת האחת העמיד למדורה של האישה – אין ספק שדיין יחיד יוכל להוציא צו המרחיקה מדירתו השנייה שאינה עומדת למדור. וכן איפכא: במקום שיש לאישה דירה, אם אין לבעל זכות נכסי מלוג בה (ואין כאן מקום לבאר את גדרי הדברים במורד או במורדת), או במקום שוויתר על זכות נכסי מלוג, אין מניעה להוציא צו הרחקה מרכוש זה אף בדיין יחיד, שהרי אין כאן דיני ממונות. והוא הדין במקרה שהאישה אמרה "איני ניוזנית ואיני עושה", שאז מעשה ידיה שלה, או אפילו כשלא אמרה כן – בנשים העובדות כיום, שבהרבה מן המקרים הוויא הכנסתן 'העדפה על ידי הדחק' ואין לבעל זכות במעשה ידיה (ואין כאן מקום להאריך בגדרי הדברים וכתבנו בזה במקום אחר) – אם שכרה האישה דירה ממעשה ידיה, מכיוון שאין זכות ממונית לבעל בדירה שכורה זו, ניתן להוציא צו הרחקה כנגד הבעל מדירה זו אף בדיין יחיד, דאין כאן דיני ממונות, ואף ללא הגבלת זמן, משום

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שהוצאת הצו אינה מכוח החוק למניעת אלימות במשפחה. אך כמובן שהדבר צריך להיות בסמכותו של בית הדין ובמקום שענייני הממון נכרכו בתביעה. ויש להאריך בדברים.

אך במה דברים אמורים? במקום שברור שהזכות הממונית בדירה היא של האישה בלבד, כאמור, דאין כאן דררא דיני ממונות. אך במקום שיש ספק או שנחלקו הצדדים בדבר (כעובדא דידן), הדבר צריך להיות נידון בשלושה כדי לברר הבעלות בדיני חושן משפט, ואך לכשיתברר ניתן להוציא צו הרחקה בהאי גוונא גם בדיין יחיד. ויש להאריך עוד בדברים ועוד חזון למועד.

ז. אחרי קביעת המסגרת ההלכתית והחוקית נהדר לנידון דידן.

הבקשה שהגישה האישה לבית הדין האזורי ב"א בתשרי תש"ף (10.10.19) ציינה אמנם את החלטת בית המשפט לענייני משפחה הנ"ל, אבל עיקר הבקשה להוצאת הצו נשענה על הטענה שמדובר בדירה שהאישה – המשיבה – שוכרת, שזכויות המגורים בה הן שלה בלבד, ומשכך היא רשאית למנוע מכל אדם להיכנס לדירתה בעל כורחה. ואכן ההחלטה הראשונית שניתנה למתן צו הרחקה הייתה על סמך נימוק זה וזו לשון הצו:

לפני בית הדין בקשת האישה לצו מניעה כנגד הבעל שלא ייכנס לדירה שהיא שכרה על שמה ויפריע את מנוחתה.

הוצגו צווי הגנה של בית המשפט שפג תוקפם בימים אלו.

הבקשה הוגשה בסמיכות לחג ולפגרה, בית הדין הורה למזכירות ליצור קשר עם הבעל לקבלת תגובתו אולם זאת לא ניתנה.

לנוכח זאת בית הדין קובע דיון דחוף ביום שלישי ל' בתשרי ה'תש"ף (29.10.19) בשעה 9:00.

בית הדין מורה בזה שעד למועד הדיון על הבעל להימנע מלהיכנס לדירה ששכרה האישה ברחוב [...] ראשון לציפון.

על רשויות אכיפת החוק לעשות כל הנדרש לביצוע ההחלטה.

ההחלטה מורה שצו ההרחקה (הראשון) ניתן על בסיס הבקשה למנוע מהבעל להיכנס לדירה שאינה שלו ולא בגין אירוע משיכת השיער. העניין ההלכתי לא נבדק אומנם בהחלטה זו, עם זאת אין ספק שנסיבות העניין אפשרו הוצאת צו זמני אף ללא בירור גמור שאינו מתאפשר על אתר. כמו כן לכאורה צו זה לא הוצא על פי החוק למניעת אלימות במשפחה, ומשכך ההגבלות שקבע המחוקק בחוק זה אינן נוגעות לצו שהוצא. עם זאת לא ברור אם הדיון הדחוף שנקבע נקבע על פי ההגבלות של חוק יחסי ממון, או מפני שבית הדין ראה לנכון לעשות כן כשהוציא צו המונע מהבעל להיכנס לדירה שהתגורר בה בעבר.

ח. אף אם מחשבת בית הדין הייתה שהוצאת הצו היא בהסתמך על חוק מניעת אלימות במשפחה, ולכן חובתו לנהוג במגבלות החוק. ולכן קבע דיון דחוף, יש לעיין אם בנסיבות אלו עמד בית הדין במגבלות החוק, ונפקא מינה למקרים אחרים שבהם נצרך בית הדין להוציא צו על פי החוק למניעת אלימות במשפחה.

ההחלטה ניתנה ביום י"א בתשרי תש"ף (10.10.19) בעת שבית הדין היה בפגרת החגים, פגרה זו נמשכה עד יום כ"ג בתשרי תש"ף (22.10.19), בית הדין חזר לעבוד ביום ד' כ"ד בתשרי (23.10) המועד שנקבע לדיון בצו ההגנה היה ליום ג' שלאחריו – ל' בתשרי (29.10), מועד שהוא בתוך שבועה ימים מאז שחזר בית הדין מן הפגרה. והנה ייתכן שבית הדין חשב שיש להפעיל במקרה זה את האמור בתקנה 6 לתקנות הדיינים (פגרות), תשע"ג – 2013, שזו לשונה:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תקופת פגרה לא תבוא במנין הימים שנקבעו בתקנות הדיון בבתי הדין הרבניים בישראל, התשנ"ג, או שנקבעו בידי בית דין, אלא אם כן הורה בית הדין הוראה אחרת.

תקנה זו מקבילה לאמור בתקנה 529 לתקנות סדר הדין האזרחי, תשמ"ד – 1984, כי "תקופת פגרה של בית המשפט לא תבוא במנין הימים". על פי תפיסה זו מניין הימים שקבע המחוקק יחל רק בעת החזרה מהפגרה, ומשכך המועד שנקבע, נקבע בתוך שבעה ימים כפי קביעת המחוקק. על פי הבנה זו אין פגם חוקי בהחלטה. ואף שייתכן שבנסיבות העניין, שהבעל היה מורחק בפועל תקופה ארוכה, נראה שהיה צריך לקבוע מועד מוקדם יותר, עם זאת כידוע יומן בית הדין בתקופה זו עמוס ומה שהלב חושק היומן עושק, ולכן נקבע מועד לדיון שהיה לדעת בית הדין בכלל המועד שנקבע ע"י המחוקק.

אך באמת אין הדברים נכונים. מניין הימים המוזכר בתקנה זו מדבר על ימים שנקבעו בתקנות הדיון או שקבע בית הדין, אך אין הוא מדבר על מניין ימים שקבע המחוקק. כאמור לעיל סעיף 4(א) לחוק קובע שהדיון יקבע בהקדם האפשרי ולא יאוחר משבעה ימים מיום מתן הצו. סעיף זה בחוק יתפרש בהתאם לסעיף 10(ג) לחוק הפרשנות, תשמ"א – 1981, הקובע מפורשות שימי הפגרה ייכללו בכל תקופה שמופיעה בחיקוק, אלא אם חלו בסוף התקופה.

זו לשון סעיף זה: "במניין ימי תקופה יבואו גם ימי מנוחה, פגרה או שבתון שעל פי חיקוק, זולת אם הם הימים האחרונים שבתקופה." הדברים מפורשים וחד-משמעיים. ולפיכך ימי הפגרה באו במניין הימים, (ועיין בפסק דין של בית הדין הגדול בתיק 1152768/1, במה שכתבנו בעניין הימים שנקבעו בחוק להסדר התדיינויות בסכסוכי משפחה ('חוק המהו"ת')). מכיוון שהימים האחרונים שבתקופה היו בתקופת הפגרה חובת בית הדין הייתה לקבוע דיון רק משנגמרה הפגרה, אך ביום החזרה ממנה, ולא לאחר את הדיון במספר ימים נוספים.

הדברים אמורים לפי הבנת המערער (ואולי מחשבת בית הדין), שהצו שלפנינו הוא צו הגנה לפי חוק מניעת אלימות במשפחה. אומנם למה שכתבנו הצו לא ניתן על פי חוק זה, משכך בפועל קביעת המחוקק בחוק זה אינה נוגעת לנידון דידן, ומשכך אין פגם חוקי במועד שקבע בית הדין.

ט. אומנם לתפיסה זו של המערער וכן הבנת בית הדין, ועל כל פנים להבנת הדיין שקיים את הדיון שנקבע בהחלטה הראשונית, אין ספק שהדיון השני (לדיונים בצו הגנה) – הדיון במעמד הצדדים שנקבע ליום ל' בתשרי תש"ף (29.10.19) – היה אמור להיערך בפני הרכבו המלא של בית הדין.

בפועל הדיון נערך בפני דיין יחיד (אחר). מלבד זאת: עיון בפרוטוקול מראה שבדיון זה לא הועלו כלל העילות למתן צו ההגנה, מהחלטת הדיין נראה שחשב שהעילה היא משיכת השיער, ומשכך הדיון הוא בהתאם לחוק למניעת אלימות במשפחה, וכי לפיכך הדיון המרחיק את האדם מביתו צריך להתנהל בפני הרכבו המלא של בית הדין.

בתחילת הדיון נשאלו הצדדים על הפרטים 'הטכניים' של אודות נישואיהם, ולאחר מכן בדיון לגופם של דברים נכתב כדלהלן בלבד:

ב"כ הבעל: אני רוצה להבהיר: אנחנו דנים בצו מניעה? צו הגנה? הרב הישריק קבע מסמרות לעניין צוים.

בית הדין: תגישו ערעור לבית הדין הגדול. הדיון הסתיים. את תקבלי את הצו מניעה לשלושים יום, בדיון בנובמבר תטענו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"כ הבעל: אדוני, סליחה, חבל שכך נוהג בית הדין באב.

האישה לא נשאלה על עילותיה להוצאת צו הגנה, הבעל לא הגיב. שאלתו ודרישתו לברר על מה נערך הדיון היא שאלה לגיטימית ולא ברורה תגובת הדיין לשאלה לגיטימית זו.

משלא בוררה העילה לבקשה ניתנה החלטת בית הדין שלא נשענה על העילה שבגינה נפתח התיק, עילה שהוזכרה בהחלטה הראשונית, אלא על האירוע של משיכת השיער. בנסיבות אלו אין מנוס מלקבוע שככל שצו ההרחקה מל' בתשרי תש"ף (29.10.19) התבסס על האירוע הנ"ל, הרי שהצו בטל בהיותו סותר החלטה שיפוטית אחרת שדנה באותו עניין ממש. ואף ללא כן: לא ניתן להוציא ולהאריך צו על האירוע שאירע ביום י"ח באייר תשע"ט (23.5.19) לתקופה של מעל שישה חודשים, כשמועד הדיון הבא נקבע ליום ל' במרחשוון תש"ף (28.11.19). מלבד זאת, את הצו נתן דיין יחיד שאינו מוסמך להוציא צו זה (הארכה) בין על פי הדין ובין על פי החוק.

עם זאת הטיעון של המערער נגד ההחלטה מיום ל' בתשרי תש"ף (29.10.19), שהיא ניתנה תשעה-עשר יום אחרי מתן הצו הזמני ולא כפי שקובע החוק שהדיון במעמד הצדדים בצו ההגנה ייקבע בתוך שבעה ימים מהמועד שבו ניתן הסעד הזמני במעמד צד אחד, אינו מבטל את תוקפו של הצו הראשון: אף אם הייתה חריגה בזמנים חובת קביעת מועד קרוב לדיון אינה פוגמת בתוקפו של הצו אחרי שניתן באופן שניתן, שהרי זו לשון סעיף 4(א) לחוק למניעת אלימות במשפחה:

בית המשפט רשאי לתת צו הגנה במעמד צד אחד; ניתן צו במעמד צד אחד יתקיים הדיון בנוכחות שני הצדדים בהקדם האפשרי ולא יאוחר משבעה ימים מיום מתן הצו.

משמעות לשון זו היא שהרשות השיפוטית רשאית להוציא צו הגנה, ועם זאת במקביל להוצאת הצו הטיל עליה המחוקק לקבוע מועד לדיון במעמד שני הצדדים בתוך שבעה ימים. הוצאת הצו וקביעת הדיון הן שתי חובות המוטלות על הרשות השיפוטית, אך גם אם הרשות השיפוטית התרשלה ולא קבעה מועד, אין זה גורע במאומה מתוקפו של הצו. המחוקק נתן רשות ובעקבותיה הורה מה ייעשה לאחר הוצאת הצו, המחוקק לא קבע כתנאי "לא יינתן צו אלא אם נקבע מועד לדיון בתוך שבעה ימים". שמע מינה שהצו לא יתבטל ולא ייגרע כוחו בכל מקרה, אלא שעל הרשות השיפוטית למלא את חובתה כלפי הצד הנפגע ולאפשר את שמיעת טענותיו במועד קרוב שייקבע. בין כך ובין כך אין הוא יכול לשלול מבית הדין את הסמכות ליתן צו הרחקה לאחר דיון במעמד שני הצדדים ושמיעת טענותיהם, וכפי שהיה נעשה, לו היה נעשה, בל' בתשרי תש"ף (29.10.19).

אולם כאמור לשון הצו מורה שהצו שניתן אינו מאריך את הצו הראשוני שנתן בית הדין, אלא ניתן צו בגין עילה שנטענה בבית המשפט ולא נטענה כלל בתביעה זו.

מלבד זאת הטיעון המרכזי בכתב הערעור ושנטען לפנינו הוא שהצו מיום ל' בתשרי תש"ף (29.10.19) ניתן בדיין יחיד, בניגוד להוראות. ובאשר לטיעון זה אין מנוס מלקבוע שצווים אלו שניתנו בדיין יחיד (ושלא ניתנו במסגרת של סעד זמני) בטלים מאליהם מפני שמתן הצו היה בניגוד לחוק ושלא כהלכה. משכך לא היה תוקף חוקי לצו שניתן בל' בתשרי תש"ף (29.10.19) וזאת לפחות משתי סיבות: האחת, שלא היה יסוד להוציא צו הרחקה בגין העילה של משיכת השיער; והשנייה, שאין להוציא צו זה בדיין יחיד ובפרט שלא נערך כלל דיון לגופם של דברים, לפיכך הערעור מתקבל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

י. משורת הדין פסק הדין היה אמור להסתיים בשלב זה. עם זאת המערער העלה לפנינו את טענותיו על אודות הוצאת צווי ההגבלה והארכתם במועדים מאוחרים, צווים שלטענתו היו המשכו של הצו שניתן בל' בתשרי תש"ף (29.10.19) ואחת דינם להתבטל, אך כפי שיתבאר אין הדברים בהכרח כן.

נקדים ונאמר: המערער לא הגיש ערעור על צווים אלו. העלאת עניין בפני בית הדין בעת הדיון אין בה די, ואינה מחייבת אותנו לתת החלטה בטענות אלו, כל עוד לא הוגש ערעור כמקובל וכמתחייב. כפי שיתבאר, צווים אלו לא היו למעשה את המשכו של הצו שניתן ביום בל' בתשרי תש"ף (29.10.19) שכאמור ניתן בחוסר סמכות. אך מכיוון שהדברים הועלו בדיון למחצה, לשליש ולרביע – אין אנו יכולים להיפטר מלהבהיר את העובדות ולהתייחס לתוקפם החוקי של הצווים.

אף שייתכן שפרוצדורלית היה צריך להגיש גם עליהם ערעור, בסמכותנו את היריעה בערעור אף לנושאים נוספים שלא הועלו בו, ובוודאי בנושאים שהם חלק אינטגרלי מנושא הערעור. שבית הדין רשאי ואולי גם חייב להביע את דעתו בהם.

עייין מה שנכתב בפסק דינו של בית המשפט העליון בבג"ץ 1416/16, בעתירה נגד בית הדין הגדול שהכריע בעניין הכתובה אף שהערעור נסוב על החלטת בית הדין בתביעת הגירושין בלבד, וזו לשון פסק הדין:

עם זאת, גם לגופם של דברים נראה שדין העתירה להידחות. בית הדין הגדול נימק את פסק דינו וקבע שביטול תוספת הכתובה היא תוצאה הלכתית ישירה מכך שהצדדים מורדים זה בזה. הדיון בפני בית הדין הגדול נתבקש על ידי שני הצדדים לאור ערעור על החלטת בית הדין האזורי, משכך קנה לו בית הדין הגדול את הסמכות לדון בעניינם של הצדדים כערכאת ערעור.

בשיבתו של בית הדין הגדול כערכאת ערעור, אין לשלול סמכותו לדון בנושאים הנוגעים לעניין הגט שלא הוכרעו בערכאה הנמוכה. (כמקרים אחדים בית הדין הגדול דן אף בנושאים שלא עלו במסגרת הערעור, ראה: אליאב שוחטמן, סדרי הדין בבית הדין הרבני ג, 1443 (2011). על האפשרות של ערכאת הערעור לחרוג ממסגרת הערעור שהתוו הצדדים, ראה: ע"א 7368/06 דירות יוקרה בע"מ נ' ראש עיריית יבנה, פס' 17–18 (27.6.2011).) ההחלטה של בית הדין הגדול לדון בכתובת האישה נעשתה משיקולים הלכתיים-משפטיים, לפי שיקול דעתו של בית הדין, ואין מקום כי בית משפט זה יתערב בהחלטה זו.

וכעין זאת כתב בית המשפט העליון גם בבג"ץ 6073/18 במקרה שבו הרחיב בית הדין את היריעה בערעור שהוגש בפניו בעניין מזונות ופסק גם בעניין הסדרי השהות:

סמכותו של בית הדין הרבני הגדול, המשמש כערכאת ערעור, היא סמכות רחבה. (ראו תקנה קנג לתקנות הדיון בבתי-הדין הרבניים בישראל, התשנ"ג; בג"ץ 1416/16 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים בירושלים (29.5.2016).)

הדבר מקבל משנה תוקף בענייננו, שכן הצדדים הם אלו שטענו מיוזמתם בנושא הסדרי הראייה, ובכך כרכו למעשה את תיק המזונות עם סוגיה זו, ונתנו את הסכמתם ל"הרחבת היריעה". חיזוק לכך ניתן למצוא בפרוטוקולי הדיונים, אשר לא צורפו לעתירה ותוכנם נלמד מתגובת המשיבה.

כידוע, מי שעותר לבית משפט זה צריך לבוא בידיים נקיות, ולהציג את מלוא התמונה העובדתית, ובפרט אם יש לכך השפעה על העתירה [...]

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ומעתה משהוקנתה הסמכות לבית דינו לדון בעניינים החורגים מהיריעה המצומצמת שהוצגה לפניו בערעור, על אחת כמה וכמה שבסמכותנו לדון בהחלטות נוספות באותו נושא שעליו הוגש הערעור וקל וחומר בהחלטות הנמשכות מההחלטה המעוררת, משכך נראה שדבר זה אינו רק רשות אלא גם חובתנו להכריע בכל הנושאים שהועלו בערעור.

יא. נבהיר, הצגת החלטות אלו (שניתנו בדין יחיד) בדבר צו ההרחקה נגד המערער לפנינו הייתה הצגה חלקית של התמונה. נפתח צוהר להראות את התמונה כולה ולהתייחס אליה.

בסוף הדיון שנערך בבית הדין האזורי ביום י"ט במרחשוון תש"ף (17.11.19) בשאר העניינים שבין הצדדים הועלה נושא צו ההרחקה. עיון בפרוטוקול בית הדין מורה שלא נערך דיון לגופן של טענות האישה, אלא נוצרה התנצחות בין הבעל ובא כוחו לבית הדין, המערער חזר על טענתו (שנטענה אחר כך לפנינו) שאין אפשרות להרחיקו על סמך משיכת השערות, בית הדין אמר "הוצאנו צו תקף ביום ל' בתשרי תש"ף – 29.10.19" וחזר על דבריו בדיון הנזכר שאם אין הדברים מוצאים חן בעיני האישה, שיגיש ערעור. הדבר גרם להתנצחות נוספת בין בית הדין לבעל ולבא כוחו, בית הדין אף הודיע שיאריך את הצו ושזכות הבעל להגיש ערעור. הבעל עזב את האולם, בא כוחו התריס שאין אפשרות להאריך צו שיש עליו ערעור לבית הדין הגדול. בפועל לא הועלה לפני בית הדין בהרכבו המלא הטיעון שבגיננו נפתח התיק, והוא שהדירה הושכרה לאישה בלבד. משכך לא בוררו הדברים ולא נקבעה מהי התשתית המשפטית שבגינה ניתן להוציא צו הרחקה.

על אף זאת לאחר הדיון ניתנה החלטת בית הדין, שאותה נתנו כל דיני ההרכב, החלטה שבתחילתה צוטטה ההחלטה הקודמת התולה את ההרחקה במשיכת השיער ועם זאת בסופה של ההחלטה נקבע כדלהלן:

הבעל הגיש ערעור על החלטה זו בבית הדין הגדול.

על פי תקנות הדיון (תקנה קמו) כל עוד לא הוחלט על עיכוב ביצוע רשאי בית הדין האזורי להמשיך ולדון בתיק.

לנוכח זאת שמע בית הדין את טענות הצדדים, הבעל טען שהוא רשאי לחזור לבית בתום התקופה שנקבעה בצו, ואין כל מניעה שיעשה זאת.

האישה טענה שהיא חוששת מהבעל.

לאחר שמיעת הצדדים ולנוכח הודאתם בבית הדין על תקריות אלימות קשות ביניהם, אם כי נחלקו מי האשם – ועל כך ייבדקו בבדיקת פוליגרף – אולם לנוכח המצב שבו הדירה כעת שכורה על שם האישה אין לבעל זכות להיכנס למגוריה, מה עוד שסביר להניח שתקריות נוספות עשויות להתפתח ביניהם, הרי שבית הדין קובע שיש להאריך את הצו האמור בשלב זה עד לג' בטבת תש"ף (31.12.19).

החלטת בית הדין שכל עוד לא נקבע עיכוב ביצוע בבית הדין הגדול הצו תקף – נכונה היא. עם זאת בית הדין השתית את הארכת הצו על שתי רגליים, שלכל אחת מהן מקור שונה: האחת, הקביעה שהיו תקריות אלימות בין הצדדים ומשכך יש לשער שיהיו כאלו בהמשך, עם זאת בית הדין לא הכריע בטענות הצדדים מי הגורם לאלימות, ולכן מטעם זה לבדו לא היה מקום להוציא צו הרחקה כל עוד לא נקבעה שהמריבות נובעות מאלימות הבעל (אם הייתה קביעה כאמור בסיס הצו נשען על חוק מניעת אלימות במשפחה); לכן הוסיף בית הדין את השנייה, נימוק נוסף שהוא העיקרי, שלנוכח המצב שהדירה הושכרה לאישה הוא מאריך את הצו, הבסיס להוצאת צו זה הוא הזכות הממונית של האישה בנכס. דא עקא עניין זה, שהאישה שכרה את הדירה, לא הועלה כלל בדיון

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ומשכך ודאי לא הוכח, ומהיכי תיתי שבית הדין יכול להוציא צו הרחקה על סמך טענה שלא הועלתה בדיון ולא הוכחה? ומעתה אף שעל החלטה זו חתומים שלושת דיני הרכב, אכתי לא ניתן להוציא צו הרחקה ללא קיום דיון לגופם של דברים וללא הוכחת הטענות, וודאי שאין אפשרות להמשיך את צו ההגנה שניתן ביום ל' בתשרי תש"ף (29.10.19) שכבר קבענו שאין לו תוקף. משכך גם להחלטה זו אין תוקף משפטי.

יב. בימים כ"ד בכסלו תש"ף (22.12.19) וא' בטבת תש"ף (29.12.19) הוגשו בקשות האישה להארכת צו ההרחקה. הבקשות לא נשלחו לתגובת המשיב, ולמרות זאת הוציא בית הדין ביום ג' בטבת תש"ף (31.12.19) מתחת ידי דיין יחיד את ההחלטה דלהלן:

בפנינו בקשת האישה להארכת צו המניעה העומד לפוג היום.

בתאריך ל' בתשרי תש"ף (29.10.2019) ניתן צו כדלקמן:

בפני בית הדין בקשת האישה לצו מניעה אשר יאסור על הבעל להיכנס לדירתה הנוכחית בשכירות על שמה בלבד ברחוב [...] בראשון לציון.

בית הדין שמע מהאישה כי הם פרודים כחצי שנה. הבעל לא הכחיש זאת, אך טען שהוא במשרד בתנאים שאינם ראויים למגורים.

לצדדים נקבע דיון בכל התיקים בפני הרכב מלא ליום ראשון י"ט במרחשוון תש"ף (17.11.2019).

בית הדין עיין בחומר שצורף לתיק הכולל דיון בבית המשפט לצו הגנה ובו קיימת הודאת הבעל שהוא משך בשערותיה.

די בכל אלו כדי להשאיר את ההפרדה הקיימת עד לדיון בעניינם בעוד פחות משלושה שבועות.

משכך בית הדין מורה בצו שהבעל מנוע מלהיכנס לדירת האישה ברחוב [...] בראשון לציון לשלושים יום, וכן אוסר עליו להטריד את האישה בכל דרך שהיא ולא להתקרב לבית האישה ברדיוס של 500 מטר.

בתאריך ל' במרחשוון תש"ף (28.11.2019) הוארך הצו עד היום.

מאחר ואין שינוי בנסיבות, בית הדין מאריך את הצו לעוד שישה חודשים עד לתאריך ח' בתמוז תש"ף (30.6.2020).

כאמור את החלטה זו נתן דיין יחיד, היא ניתנה ללא שנשלחה לתגובת הבעל, ללא דיון, קבעה הרחקה של שישה חודשים וניתנה בעיקרה על סמך האירוע של משיכת השיער, אירוע שאינו רלוונטי להליך זה. אומנם בהחלטה הוזכרה ההחלטה מיום ל' במרחשוון תש"ף (28.11.2019), אך החלטה זו הוזכרה בהבלעה ומשמע שהחלטה מסתמכת בעיקר על הנימוק הנזכר במפורש. והנה לעיל ציטטנו את סעיף 5(א) לחוק הקובע שאין תוקף כלשהו להחלטה הקובעת הרחקה לשישה חודשים ובפרט שעם צירוף הזמנים הקודמים צו ההרחקה הוא לתקופה הכוללת למעלה משישה חודשים, ללא שניתן נימוק וודאי לא נימוק בכתב, להארכת מועד שכזו. כפי שביארנו ההחלטה נגועה בפגמים רבים ואחת דינה להיבטל. וטעמו של דבר מפני שהחלטה וצו זה ניתנו בהסתמך על חוק אלימות במשפחה, וככזו אין החלטה ברת-תוקף, אכן אם הייתה ניתנת החלטה הבנויה על טענת האישה בפתיחת התיק, אכן היה ניתן לדון בה בדיין יחיד, עם זאת הפגמים האחרים שהזכרנו היו בתוקפם וחובתנו להדגיש, בית הדין הוא רשות שיפוטית המחויבת להלכה לחוק ולסדרי דין, דבר שלצערנו לא התקיים בהחלטה זו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בעקבות החלטה זו הגיש הבעל בקשה לבית הדין האזורי לקבוע מועד לדון בנושא צו המניעה על פי סדרי הדין שקבע המחוקק. בית הדין נענה לבקשה וקבע מועד לדיון ליום י"א בטבת תש"ף (8.1.20) בדיון זה הועלתה סוף סוף הטענה והעילה שנטענה בפתיחת התיק. האישה טענה שיש חוזה שרשום רק על שמה, הראתה החוזה לבית הדין, לעומתה טען הבעל שיש חוזה על שם שניהם, אך טען שאין ביכולתו להציגו. בסופו של דיון ניתנה ההחלטה דלהלן, החלטה של כל חברי המותב:

לפני בית הדין הופיעו הצדדים ובאי כוחם.

הצדדים נשואים, ובפני בית הדין תיק גירושין שפתחה האישה. בית הדין הוציא צו מניעה על הבעל מלהיכנס לדירת האישה. הבעל טוען לביטול הצו ולטעמו זו הייתה דירתו כל השנים, אף שהיא שכורה.

האישה טוענת שהדירה בשכירות שלה ועל שמה ואשר על כן יש לה זכות למנוע ממנו כניסה לבית. הבעל טוען שהחוזה עם האישה פיקטיבי ויש חוזה נוסף בו הוא רשום כשוכר אלא שאין לו גישה לחוזה זה.

לאחר העיון בנתונים ומשהוצג חוזה בעל תוקף, בית הדין דוחה את בקשת הבעל, המבוססת על חוזה שלא קיים, אלא אם כן יציג חוזה שביד המשכירה. הדירה שכורה על שם האישה, ואין מניעה לאסור על הבעל להיכנס לדירה. משכך הצו עומד בתוקפו.

אין ספק שהחלטה זו – שניתנה אחרי דיון לגופם של דברים, ניתנה במותב של שלושה כשהנימוק הוא שזכויותיה של האישה בדירה מתירות לה למנוע מהבעל להיכנס לדירה ואף ללא הגבלת זמן, ואין זה מטעמים של צו הגנה אלא מכוח הזכויות הממוניות – היא החלטה חוקית, ואף לא הוגש ערעור עליה. משכך החלטה זו היא החלטה מחייבת ומונעת את כניסתו של הבעל לבית לעת עתה. על כל פנים שמורה לו הזכות להוכיח את טענתו לעניין הקביעה מיהו השוכר.

משכך, אף שקבענו שהצו המעורער לפנינו בטל ושאף ההחלטות שניתנו בעקבותיו ניתנו לא בסמכות ולא ברשות, גם אם אנו מבטלים את הצווים שנתנו בדיין יחיד ואת ההחלטה שניתנה במותב בית הדין מבלי לשמוע הצדדים לגופה של תביעה – אין לדבר משמעות מעשית עתה, מאחר שצו ההרחקה תקף כיום מכוח ההחלטה שנתנה בהרכב מלא.

ראוי לציין שהטיעון נגד העילה להוצאת הצו בשל העובדה שזכויות המגורים בדירה שייכים לאישה בלבד לא נמצא בכתב הערעור, שכאמור הוגש על החלטה מוקדמת. איננו דנים בו כלל ואף איננו צריכים להביע עמדה ביחס אליו במסגרת הערעור.

עוד ראוי לציין שלצדדים נקבע מועד לדיון בעניין זה ליום כ"ט בסיוון תש"ף (21.6.20) בהרכב מלא, ובו יוכלו הצדדים לשטוח את טענותיהם בהתאם לנסיבות העדכניות.

מסקנות והוראות

לאור כל האמור, בית הדין קובע:

א. הערעור מתקבל.

צווי ההרחקה שנתנו בדיין יחיד שלא במסגרת של סעד זמני – לא היה להם תוקף. גם צו ההרחקה הראשון שניתן בהרכבו המלא של בית הדין היה משולל תוקף חוקי, מאחר שלא ניתן אחרי דיון לגופם של דברים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

- ב. עם זאת צו ההרחקה שניתן בהחלטת בית הדין מיום י"א בטבת תש"ף (8.1.20) ושעילתו הסכם השכירות שנחתם עם האישה בלבד תקף כל עוד לא יוכח אחרת (בנוגע להסכם).
- ג. בהתחשב בקבלת הערעור על ההחלטה שנתנה בדין יחיד, והוא הדין לשאר ההחלטות, אין צו להוצאות.
- ג. בית הדין סוגר את התיק.

הרב שלמה שפירא

מצטרף למסקנות פסק הדין. אומנם בנקודה אחת אכתוב את הנראה לעניות דעתי:

כתב עמיתי בתוך דבריו:

והנה לפי מה שכתבנו צו הגנה הוא צו זמני במהותו, שהרי סעיף 5 לחוק קוצב את הזמנים שלגביהם ניתן להוציא את צו ההגנה, כאמור: בתחילה עד שלושה חודשים ואחרי כן ניתן להאריכו עד שנתיים לכל היותר, משכך צו זה לעולם הוא צו זמני. ומשכך על כל פנים חוקית אין מניעה שצו ההגנה יידון לפני האב"ד לבדו או לפני מי שמינה, אף שהדבר צריך להיות נידון לכתחילה בפני שלושה.

ועל פי יסוד זה כתב בהמשך דבריו:

[...] אך אם אי אפשר לקבוע דיון בתוך שבעה ימים לפני שלושה, ומפני שגם הארכת הצו וההגנה על הצד הנפגע היא על פי תקנת הקהל, בזה יחזור הדין לקמייתא, שמשום תקנת הקהל גם דיין יחיד יוכל לדון [...]

כלומר: לדעת עמיתי כל החלטה הניתנת בבית הדין – אם מדובר בהחלטה זמנית או קבועה – נמדדת לפי מדר אחד: אם ההחלטה היא לתקופה בלתי-מוגבלת או שההחלטה תחומה בזמן שקבע המחוקק. ומכאן קבע עמיתי כללים כמו האפשרות להאריך את תקופת ההרחקה בדין יחיד ועוד.

אולם לעניות דעתי אין הדבר כך, שהרי אם נכונה קביעה זו כיצד מוגשים ערעורים לבית הדין הגדול נגד צווי ההרחקה? הרי צווים אלו מאחר שתחומים לעולם בזמן, הרי הם בגדר החלטות זמניות. בתקנות הדיון, בתקנה קלב(2), נקבע כי על פסק דין זמני או החלטת ביניים אין ערעור, אלא לאחר קבלת רשות לערער מבית הדין הגדול. משכך לכאורה אין להגיש ערעורים על צווי הרחקה, אלא אך ורק בקשות רשות ערעור. ומעשים בכל יום שאין הדבר כך, אלא מגישים ערעור!

בנוסף: גם פסק דין למזונות ילדים לכאורה, מוגבל בזמן – עד הגיע הילדים לגיל שמונה-עשרה, אם כן מדוע פסקי דין שכאלה ייחשבו פסקי דין קבועים? גם פסקי דין למזונות אישה מוגבלים בזמן – עד הגירושיין, מדוע הם נחשבים כפסקי דין קבועים?

אלא הנראה לעניות דעתי: פסק דין זמני הוא פסק דין הניתן עקב דחיפות מיוחדת, כגון בעקבות חשש סכנה – פיקוח נפש – למי מהצדדים, ובנקודת זמן זו אין אפשרות טכנית לקיים דיון מסודר ולברר את כל הנתונים. בנדון שכזה מוציאים צו הרחקה לימים ספורים, גם במעמד צד אחד, וגם בדין יחיד. וכשכזה הוא גם מכונה פסק דין זמני. וזאת עד לקיום דיון מסודר בשלושה, ולאחר מכן הוצאת פסק דין קבוע (גם אם הוא תחום בזמן לשלושה חדשים).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

היות שמדובר בסנקציה חריפה מאוד נגד הפרט וחירותו. סנקציה הפוגעת בשמו הטוב, מביישת אותו, מרחיקה אותו מילדיו ומבני משפחתו, פוגעת בו כלכלית, מכיוון שהוא נצרך לילך לשכור חדר בבית מלון או לשכור דירה חליפית. על כן על פי ההלכה, וכך נקבע גם בחוק, יש לקיים דיון בנוכחות שני הצדדים בהקדם האפשרי, וכאמור בחוק – לא יאוחר משבעה ימים מיום מתן הצו. הגם שידוע ומפורסם שזמנו של בית המשפט אינו פנוי ועקב העומס הרב ממתנים חודשים לקבל מועד דיון. בכל זאת נקבע בחוק שיש לקיים דיון לא יאוחר משבעה ימים מיום מתן הצו.

על כן בשלב הראשוני, כשניתן פסק דין במעמד צד אחד, יש היגיון לכנות פסק דין שכזה פסק דין זמני. פסק הדין שיינתן בעקבות הדיון בנוכחות שני הצדדים ייקרא פסק דין קבוע.

בבתי הדין הדניים על פי ההלכה בשלושה, וכך קובע גם החוק, הרי שבית הדין ידון עניין זה באותם תנאים, דהיינו בשלושה, בנוכחות שני הצדדים בהקדם האפשרי ולא יאוחר משבעה ימים מיום מתן הצו. לאחר שמיעת הצדדים וחקירתם ובדיקת הנתונים שבתיק, יוצא הצו הקבוע בחתימת שלושת דייני ההרכב.

לעניות דעתי אין לבתי הדין מקום בהלכה להסתמך על התירוץ שמדובר בהחלטה זמנית ושיומן בית הדין עמוס, ועל כן – פעם אחר פעם – להמשיך ולהרחיק אדם מביתו בדין יחיד על ידי הארכת צו ההרחקה, כפי שאכן התרחש בתיק דנן, וכך גם התרחש בעניין שנדון בתיק 1163393/1 של בית הדין הגדול שצוטט לעיל בפסק הדין פעמים מספר ושהייתי שותף בפסק הדין שניתן בו.

הוא הדין להוצאת פסק דין למזונות זמניים (מזונות אישה או ילדים) הניתן עקב דחיפות שלא ניתנת לדיחוי: אפשר להוציא לזמן קצר פסק דין בדין יחיד, לזמן קצר וקצוב, אולם תוך קביעת דיון בהקדם, בהרכב מלא, שלאחריו יוצא פסק דין קבוע בחתימת שלושה דיינים.

הרב אברהם שינדלר

מצטרף למסקנות.

הרב ציון לודאילוז

נפסק כאמור.

ניתן ביום ד' בתמוז התש"ף (26.6.2020).

הרב ציון לודאילוז

הרב אברהם שינדלר

הרב שלמה שפירא

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה